

บทที่ 7
พุทธประวัติ
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
องค์ปัจจุบัน ช่วงปัจฉิมกาล

เนื้อหาบทที่ 7

พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันช่วงปัจฉิมกาล

7.1 เส้นทางพุทธดำเนินก่อนปรินิพพาน

- 7.1.1 หมู่บ้านกัณทคาม
- 7.1.2 เรื่องของนายจุนทกัมมารบุตร
- 7.1.3 หลักปฏิบัติของพุทธบริษัท 4
- 7.1.4 ประธานโอวาทและตรัสสรรเสริญพระอานนท์
- 7.1.5 ประวัติศาสตร์เมืองกุสินารา

7.2 สาวกองค์สุดท้าย

7.3 ปัจฉิมวจา

7.4 เสด็จปรินิพพาน

7.5 เหตุการณ์หลังจากปรินิพพาน

- 7.5.1 ถวายพระเพลิง
- 7.5.2 แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

แนวคิด

1. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นต้นแบบของความเสียสละ ถ้าไม่มีวันที่ตัดสินพระทัยออกผนวชก็จะไม่มีวันได้พบคำสอนอันประเสริฐมาถึงทุกวันนี้
2. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นครูสอนสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นไปจากวัฏทุกข์ได้อย่างเที่ยงแท้
3. ตลอดพระชนมชีพ ทรงใช้เวลาไปอย่างมีเป้าหมาย และทรงคุณค่าของกาลเวลา เป็นมรดกธรรมคำสอนให้ชาวโลกได้จารึกไว้เป็นแผนของการดำเนินชีวิต
4. ทรงต่อยุ่อดุมการณ์เป้าหมายของพระพุทธศาสนาไว้อย่างมั่นคง โดยมีได้ทรงแต่งตั้งใครเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่ทรงยกพระธรรมที่ทรงค้นพบนั้นให้เป็นสิ่งที่ต้องจารึกและเป็นแบบปฏิบัติของชาวพุทธทั่วโลก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ให้นักศึกษามองเห็นภาพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและหลักคำสอนในขณะที่พระองค์ยังทรงพระชนมชีพอยู่
2. เพื่อให้ให้นักศึกษามองเห็นภาพประวัติศาสตร์ชาวพุทธในสมัยพุทธกาล และทราบถึงวิธีการดำเนินชีวิต ในยุคที่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบังเกิดขึ้น
3. เพื่อให้นักศึกษาทราบถึงเส้นทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ความนำ

ในบทที่ 6 ได้แสดงถึงการตรัสรู้ของพระพุทธองค์ ที่จะต้องใช้ความตั้งใจมั่นในการบำเพ็ญเพียรอย่างมาก แม้จะยอมแลกด้วยชีวิตก็ยอม เพื่อให้ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งการบำเพ็ญเพียรของพระพุทธองค์ก็เริ่มตั้งแต่ที่ได้ตั้งใจมั่นอธิษฐานในการทำสมาธิเพียร แต่ในระหว่างทำความเพียรนั้น ก็ได้มีพญามารและกองทัพมารมาขัดขวางพระองค์ เพื่อไม่ให้พระองค์บำเพ็ญเพียรต่อไป แต่ด้วยบารมีที่ได้สั่งสมมาตลอด 20 อสงไขยกับแสนมหากัป ก็ทำให้เหล่ามารได้ถอยทัพกลับไปยังที่อยู่ของตน

ในที่สุด พระพุทธองค์ก็ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสมตั้งใจปรารถนา และเมื่อตรัสรู้แล้ว ก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉย ทรงทำหน้าที่เป็นครูของโลกได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนทั้ง 3 อย่าง คือ การบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เรียกว่า **พุทธัตถจริยา** การบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เรียกว่า **ญาติัตถจริยา** และการบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก เรียกว่า **โลกัตถจริยา** ตลอด 44 พรรษาของพระองค์ได้ทรงทำเช่นนี้มาตลอดต่อเนื่อง โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ความยากลำบาก แม้ในพรรษาสุดท้ายพระชนมายุจะชราลงมากแล้ว พระวรกายก็เกิดความเจ็บป่วยอย่างแรงกล้า แต่ด้วยความอดทนอดกลั้นต่อความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น พระองค์ก็ยังคงจาริกไปยังสถานที่ต่างๆ เพื่อโปรดสรรพสัตว์ในช่วงสุดท้ายของพระชนมชีพ

ในบทที่ 6 จึงเป็นช่วงที่สอง หรือที่เรียกว่า มัชฌิมกาล เป็นระยะเวลาช่วงกลางของพุทธประวัติ ในชาติสุดท้าย ส่วนในบทที่ 7 นี้เป็นช่วงที่สาม หรือที่เรียกว่า **ปัจฉิมกาล** เป็นช่วงเวลาสุดท้ายแห่งการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนเพื่อความดับทุกข์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระวรกายอันประกอบด้วยลักษณะมหาบุรุษของพระองค์ที่ได้ใช้ในการทำหน้าที่สั่งสอนสรรพสัตว์ให้หลุดพ้นกำลังดับขันธรัง แต่กายธรรมอันใสพิสุทธิ์กำลังดำเนินกลับสู่ดินแดนอันเกษม คือ พระนิพพาน ดินแดนบรมสุขอันเป็นนิรันดร์

ในบทเรียนนี้จะได้แสดงถึงการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนในพรรษาสุดท้าย โดยเริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงปลงอายุสังขารแล้ว จนกระทั่งถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นลำดับไป

7.1 เส้นทางพุทธดำเนินก่อนปรินิพพาน

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทำนิมิตโอภาสถึง 16 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้พระอานนทได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์มายุสืบต่อไป แต่พระอานนทก็ไม่สามารถจะเข้าใจ ไม่ทราบว่าจะพระพุทธรูปทรงหมายถึงอะไร เพราะในขณะนั้นท่านได้ถูกมารตลใจไว้ พระพุทธรูปจึงให้พระอานนทไปเจริญสมาธิสมาบัติ เมื่อพระอานนทออกไปแล้ว มารก็เข้ามาทูลให้พระองค์เสด็จปรินิพพาน พระองค์ก็ทรงรับ แล้วทรงกำหนดพระทัยว่าจักปรินิพพานในอีก 3 เดือนข้างหน้า เมื่อทรงกำหนดว่าจะปรินิพพานแล้ว แผ่นดินก็ได้เกิดอาการไหวขึ้น

พระอานนทได้เห็นเหตุการณ์อย่างนั้น จึงกลับเข้ามากราบทูลถามถึงสาเหตุที่เกิดแผ่นดินไหว พระพุทธองค์จึงตรัสเหตุที่ทำให้แผ่นดินไหว 8 ประการ¹ คือ

1. ดูก่อนอานนท แผ่นดินใหญ่ตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ สมัยที่ลมใหญ่พัด ย่อมทำน้ำให้ไหว ครั้นน้ำไหวแล้ว แผ่นดินนี้ย่อมไหว
2. ดูก่อนอานนท สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความชำนาญทางจิต หรือเทวดาผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เข้าเจริญปลุกวิสัยญาณเล็กน้อย เจริญอาบปลุกญาณมาก ก็ทำให้แผ่นดินนี้สะเทือนหวั่นไหวได้
3. ดูก่อนอานนท เมื่อใด พระโพธิสัตว์เคลื่อนจากดุสิต มีสติสัมปชัญญะ ก้าวลงสู่พระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้
4. ดูก่อนอานนท ก็เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจากพระครรภ์ของพระมารดา เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้
5. ดูก่อนอานนท เมื่อใด ตถาคตตรัสรู้หลุดตรัสมาสัมผัสโพธิญาณ เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนหวั่นไหวได้
6. ดูก่อนอานนท เมื่อใด ตถาคตยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไป เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนหวั่นไหวได้
7. ดูก่อนอานนท เมื่อใด ตถาคตมีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุสังขาร เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ ย่อมสะเทือนหวั่นไหวได้
8. ดูก่อนอานนท เมื่อใด ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุ เมื่อนั้นแผ่นดินนี้ย่อมสะเทือน หวั่นไหวได้

เมื่อพระอานนทได้ฟังอย่างนั้น ก็ทราบได้ทันทีว่า เพราะเหตุใดจึงเกิดแผ่นดินไหว ได้กราบทูลอาราธนาให้พระพุทธองค์ทรงดำรงพระชนม์อยู่ตลอดไป แต่พระองค์ก็ตรัสห้าม เพราะในบัดนี้ไม่มีประโยชน์อะไรอีกแล้วที่จะมาทูลอาราธนาพระองค์ เพราะจักกลับคืนวาทาที่ได้ตรัสแล้วด้วยเหตุแห่งชีวิต ไม่อยู่ในฐานะที่พระองค์จักกระทำได้ แล้วพระพุทธองค์ได้ตรัสบอกพระอานนทถึงในกาลก่อนที่พระองค์ทรงทำนิมิตโองาสอย่างนี้ถึง 16 ครั้ง แต่พระอานนทไม่รู้เท่าทัน จึงไม่ได้ทูลอาราธนาให้ดำรงพระชนม์อยู่ต่อไป จากนั้นจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ แล้วตรัสเตือนภิกษุสงฆ์ไม่ให้ประมาทว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านั้นคือ สติปัญญา 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ธรรมเหล่านี้ เราแสดงแล้วเพื่อความรู้อย่างแก่พวกเธอ” ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาขอท่านทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเกิดไม่ขาดตถาคตจักปรินิพพาน จากนั้นล่วงไปสามเดือน ตถาคตจักปรินิพพาน” พระผู้มีพระภาคเจ้าสุตตคาสตารัตริสไวยากรรมภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ว่า

**“คนเหล่าใดทั้งเด็กผู้ใหญ่ ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต
ทั้งมั่งมีทั้งขัดสน ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า**

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 98 หน้า 280

**ภาชนะดินที่ช่างหม้อทำ ทั้งเล็ก ทั้งใหญ่ ทั้งสูง
ทั้งดิบทุกชนิด มีความแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันทใด
ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉันทนั้น”**

และตรัสต่อไปอีกว่า “วัยของเราแก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราเหลือน้อย เราจะละพวกเธอไป เราได้ทำที่พึงแก่ตนแล้ว พวกเธอจึงไม่ประมาท มีสติ มีศีลด้วยดีเกิด จงเป็นผู้มีความดำริตั้งมั่นด้วยดี จงตามรักษาจิตของตนเถิด ผู้ใดจักเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสงสาร แล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้”¹

7.1.1 หมู่บ้านภัณฑคาม²

เช้าวันต่อมา พระพุทธรองค์เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลี ขณะเสด็จกลับออกมา ก็ทรงหยุดประทับยืนทอดพระเนตรเมืองเวสาลีเป็นนาคาวโลก คือทรงเหลียวดูโดยหันพระวรกายกลับมาทั้งตัว แล้วเสด็จไปยังหมู่บ้านภัณฑคาม พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ขณะที่ประทับอยู่ในหมู่บ้านภัณฑคาม ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอด อริยธรรม 4 คือ ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ เราและพวกเธอ จึงเร่ร่อนเที่ยวไปสิ้นกาลนานอย่างนี้ บัดนี้เราได้รู้แจ้งแทงตลอดถึงศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติอันเป็นอริยะแล้ว ตัณหาในภพเราถอนเสียแล้ว ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีแล้ว”³

7.1.2 เรื่องของนายจุนทกัมมารบุตร

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ในหมู่บ้านภัณฑคามแล้ว ก็ได้เสด็จไปที่โกคนคร โดยเสด็จผ่านหมู่บ้านหัตถิกคาม อัมพคาม ชัมพูคาม ตามลำดับ จนถึงโกคนคร ได้ประทับอยู่ที่อาสน์ทเจติย ทรงแสดงมหาปเทส 4 ประการ⁴ เพื่อเป็นเครื่องวินิจฉัยพระธรรมวินัย นอกจากนั้น ยังทรงแสดงธรรมอื่นๆ อีกเป็นอันมากแก่ภิกษุทั้งหลายตามสมควร

จากนั้น พระพุทธรองค์ได้เสด็จไปยังเมืองปาวา ประทับอยู่ที่อัมพวัน คือสวนมะม่วงของนาย

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 107-108 หน้า 290-291.

² บางแห่งเรียกว่า หมู่บ้านภัณฑคาม.

³ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 112 หน้า 293.

⁴ มหาปเทส 4 ประการ คือ 1.หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระโอรสของพระศาสดาโดยตรง พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจ่ามาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย 2. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากเหล่าสงฆ์ ต่อหน้าพระเถระ พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจ่ามาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย 3. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระเถระหลายรูป ผู้เป็นพหูสูต พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจ่ามาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย 4. หากมีภิกษุในธรรมวินัยนี้ กล่าวว่า นี่คือนิยาม นี้คือวินัย ที่ได้รับฟังมาจากพระเถระรูปหนึ่ง ผู้เป็นพหูสูต พวกเธออย่าเพิ่งเชื่อหรือคัดค้าน ขอให้สอบถามในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย หากมีข้อความตรงกัน ฟังเชื่อได้ว่า นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา หากไม่ตรงกัน แสดงว่าสงฆ์นั้นจ่ามาผิด พวกเธอพึงตั้งคำกล่าวนั้นเสีย

จนทักมารบุดร เมื่อนายจุนทะได้ทราบข่าวจึงเข้าไปเฝ้า กราบทูลนิมนต์พระพุทธรองค์กับภิกษุสงฆ์ไปรับ บิณฑบาตที่บ้านของตนในวันรุ่งขึ้น

ในเวลาเช้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังบ้านของนายจุนทะ นายจุนทะ ได้นำสุกรมัททวะ¹ มาถวาย พระพุทธรองค์ก็ตรัสสั่งให้เอาสุกรมัททวะมาถวายเฉพาะพระองค์ ส่วนที่เหลือให้ เอาไปฝังทิ้งเสีย เพราะนอกจากพระองค์แล้ว ไม่มีผู้ใดที่จะสามารถบริโภคแล้วย่อยได้ แล้วทรงรับสั่งให้ อังคาสภิกษุสงฆ์ด้วยอาหารอย่างอื่น

หลังจากพระพุทธรองค์เสวยภัตตาหารของนายจุนทักมารบุดรแล้ว เกิดอาพาธอย่างแรงกล้าด้วย โลหิตปักขันทิกาพาร² มีเวทนาหนักใกล้ปรินิพพาน แต่ทรงมีสติสัมปชัญญะ อटकั้นทุกขเวทนาเหล่านั้นไว้ รับสั่งพระอานนท์ว่า “อานนท์ เราจักไปกรุงกุสินารา”

ระหว่างทางเสด็จทรงแวะพักที่โคนไม้ข้างทาง และรับสั่งให้พระอานนท์ไปหาน้ำมา พระอานนท์ กราบทูลว่า น้ำยังชุ่นอยู่ เพราะเกรียน 500 เล่มเพิ่งข้ามผ่านไป แล้วทูลเชิญพระองค์เสด็จไปที่แม่น้ำ กกุธานที ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากนี้ แต่พระพุทธรองค์ก็ยังตรัสเช่นเดิมอีก ในครั้งที่ 3 พระอานนท์จึงทำตาม ปราภฏ ว่าน้ำกลับใสสะอาด จึงตักน้ำไปถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมกับกราบทูลเรื่องทั้งหมดให้ทรงทราบ

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสวยน้ำนั้นแล้ว ครั้งนั้น ปุกกุสมัลลบุตร สาวกของอาหารดาบส- กาลามโคตร เดินทางจากเมืองกุสินารจะไปเมืองปาวา เห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ โคนต้นไม้ จึงเข้าไปเฝ้าถวายบังคม และเมื่อได้ฟังสันติวิหารธรรมจากพระพุทธรเจ้าแล้ว เกิดความเลื่อมใส ขอลงพระ รัตนตรัยเป็นที่พึ่ง และได้ขอนำผ้าเนื้อเกลี้ยง มีสีดั่งทองสิ่งทีเรียกว่า ผ้าสังคิวรรณ จำนวน 2 ผืน เข้าไป ถวาย พระพุทธรองค์ทรงรับเพียงผืนเดียว อีกผืนหนึ่งตรัสสั่งให้ถวายพระอานนท์

เมื่อปุกกุสมัลลบุตรหลีกไปแล้วพระอานนท์ได้นำผ้าสังคิวรรณเข้าไปสู่พระวรกายของพระพุทธรองค์ ผ่านนั้นปราภฏตั้งถ่านไฟที่ปราศจากเปลว ผิวกายของพระองค์เปล่งประกายงามบริสุทธิ์ผุดผ่อง เมื่อ พระอานนท์เห็นเช่นนั้นจึงทูลสรรเสริญ พระพุทธรองค์จึงได้ตรัสว่า “อานนท์ ในกาลทั้ง 2 กายของตถาคต ย่อมบริสุทธิ์ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่ง คือ ในเวลารাত্রีที่ตถาคตตรัสรู้บุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และในเวลา รাত্রีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพาน”

“อานนท์ ในปัจฉิมยามแห่งราตรีนี้ ตถาคตจักปรินิพพาน ในระหว่างไม้สาละทั้งคู่ ในสาลวันแห่ง มัลลกษัตริย์ เมืองกุสินารา มาเถิด อานนท์ เราจักไปยังแม่น้ำกกุธานที”

เมื่อเสด็จไปถึงแม่น้ำกกุธานที ทรงสร่ง ทรงดื่มแล้ว เสด็จไปยังอัมพวันตรัสสั่งให้พระจุนทะปูลาด ผ้าสังฆาฏีในบริเวณนั้นแล้ว ทรงพระบรมมธุฐานสัญญามนสิการ³ โดยมีพระจุนทะนั่งเฝ้าอยู่เบื้องพระพักตร์

¹ สุกรมัททวะ (อ่านว่า สุกระมัดทวะ) บางแห่งเรียกว่า สุกรมัททวะ (อ่านว่า สุกระมัดทวะ) คืออาหารประเภทใดนั้น ยังไม่มีข้อยุติ เพราะยังมีข้อแย้งกันอยู่ แต่พอจับประเด็นความตามที่พระอรชถกถาจารย์ให้ความเห็นไว้ สรุปได้ 5 อย่าง คือ 1. เนื้อสุกรวัยแรกรุ่งน ไม่อ่อนนัก ไม่แก่สัก เนื้อสุกรเช่นนี้อ่อนนุ่มและสนิทแน่น ทำให้สุกแล้ว 2. ข้าวสุกหุงอ่อนๆ ปรุงกับน้ำมันโค หรือเบญจโครสและถั่ว 3. อาหารที่ปรุงตามหลักการสาขาศาสตร์ของพราหมณ์ ทำเฉพาะในเทศกาลสำคัญ ไม่มีเนื้อสัตว์ปนในอาหาร 4. หน่อไม้ไฟที่สุกรแทะคุดน 5. เห็ดที่เกิดในที่สุกรแทะคุดน

² โลหิตปักขันทิกาพาร คือ อาการที่พระพุทธรองค์ทรงประชวรลงพระโลหิต คือ ทรงอาเจียนออกมาเป็นเลือด และถ่าย พระอุทรพระโลหิตก็ปนออกมาด้วย

³ ธุฐานสัญญามนสิการ คือ การนอนพักชั่วคราวแล้วจะเสด็จเดินทางต่อไป

เมื่อพระพุทธองค์ทรงพักบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยแล้ว จึงตรัสสั่งกับพระอานนท์ว่า “อานนท์ ต่อกไปกายหน้า หากมีใครทำความร้อนใจให้เกิดแก่นายจุนทกัมมารบุตรว่า “ที่พระพุทธเจ้าต้องเสด็จปรินิพพาน ก็เป็นเพราะบริโภคอาหารของท่าน” อานนท์ เธอจงช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของนายจุนทกัมมารบุตร โดยชี้แจงแก่เขาว่า บิณฑบาตที่มีผลเสมอกัน มีอานิสงส์เสมอกัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์ใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่นๆ นั้นมีอยู่ 2 คราว คือ บิณฑบาตที่บริโภคแล้ว ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ หมายถึง บิณฑบาตที่นางสุชาดาถวายในวันตรัสรู้ และบิณฑบาตที่บริโภคแล้ว เสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาติเสสนิพพาน หมายถึง บิณฑบาตที่นายจุนทกถวายในวันปรินิพพาน”

ประเด็นนี้เป็นที่สงสัยกันอย่างมากในเหล่าพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปที่ได้ทราบ จึงเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์กันตลอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นหัวหน้านายจุนทกเมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีก่อน แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสกับพระอานนท์แล้ว มีพุทธดำรัสปรากฏในพระไตรปิฎก แต่ก็ยังมีบุคคลที่ไม่เข้าใจหรือสงสัยในประเด็นนี้อยู่ จึงจะได้ชี้แจงประเด็นนี้ตามที่ได้ศึกษามาต่อไป

การที่พระพุทธองค์ทรงปรินิพพานในวันนั้น ก็เป็นไปตามพระพุทธกำหนด เมื่อทรงปลงอายุสังขารแล้ว คือ ทรงมีพระประสงค์ที่จะปรินิพพานในวันนั้นอยู่แล้ว วัน เวลา สถานที่ ที่จะเสด็จปรินิพพานนั้น พระองค์ได้ทรงประกาศล่วงหน้าไว้แล้วถึง 3 เดือน และก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จมาถึงบ้านของนายจุนทกแล้วได้บริโภคสุกรมัททวะนั้น พระองค์ก็ทรงประชวรมาก่อนแล้ว แม้ในขณะที่บริโภคอาหารของนายจุนทกก็อยู่ในระหว่างประชวร นอกจากนี้ ยังมีพยานการรู้เห็นการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระอนุรุทธะ ผู้เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายด้านตาทิพย์ ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

ดังนั้น ไม่ว่าจะทรงเสวยอะไรก็ตาม ก็จะต้องเสด็จดับขันธในวันนั้น พระพุทธเจ้าจึงไม่ได้ทรงปรินิพพานเพราะเสวยสุกรมัททวะ ที่ถูกควรจะพุดเสียใหม่ว่า พระพุทธเจ้าเสวยสุกรมัททวะในวันปรินิพพาน

7.1.3 หลักปฏิบัติของพุทธบริษัท 4

การทำสักการบูชา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพักในบริเวณสวนมะม่วงแล้ว ก็เสด็จมุ่งตรงยังเมือง กุสินารา เมื่อเสด็จถึงศาลวันอันเป็นพระราชอุทยานของมัลลกะศตริย์ เมืองกุสินาราแล้ว ตรัสสั่งพระอานนท์จัดที่ประทับระหว่างไม้สาละคู่ หันศีรษะไปทางทิศอุดร แล้วทรงบรรทมด้วยสีหไสยาสน์ ที่เรียกว่า อนุฐานไสยา¹

ครั้งนั้น แม้ไม่ใช่ฤดูกาล แต่ไม้สาละทั้งคู่ผลิดอกบานสะพรั่ง ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระองค์ แม้ออกมณฑลพอันเป็นของทิพย์ก็ตกลงมาจากอากาศ ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระพุทธองค์ แม้จันท์แห่งจันท์อันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ร่วงหล่นโปรยปรายลงมาที่พระสรีระเพื่อบูชาพระพุทธองค์ แม้สังคีตอันเป็นทิพย์ก็บรรเลงเสียงดนตรีในอากาศ เพื่อบูชาพระพุทธองค์

เมื่อเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปรารภเหตุการณ์นี้ตรัสกับพระอานนท์ว่า

¹ อนุฐานไสยา คือ การนอนแล้วไม่ลุกขึ้นอีก

“พุทธบริษัทหรือบุคคลผู้ปฏิบัติตามธรรม สมควรแก่ธรรม ทำการสักการบูชาตาคด้วยสิ่งสักการะอย่างนี้ หรือมากกว่านี้ หาชื่อว่าเป็นการบูชาอย่างยิ่งและแท้จริงไม่ หากแต่บุคคลใดไม่ว่าจะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้ที่ปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม ได้ศึกษาและประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนนี้ จึงชื่อว่าเป็นการบูชาตาคอย่างแท้จริง”

เครื่องระลึคนิกถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ครั้งนั้น พระอานนท์ได้กราบทูลถึงเครื่องระลึกเครื่องเตือนใจ หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ปรินิพพานไปแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “อานนท์ สังฆเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ

1. สถานที่ตาคตประสูติ
2. สถานที่ตาคตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ
3. สถานที่ตาคตั้งธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว
4. สถานที่ตาคเสด็จปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพาน

สังฆเวชนียสถาน 4 แห่งนี้ เป็นที่ควรเห็น ควรระลึกของพุทธบริษัทหรือผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในตาคตชนเหล่าใดเที่ยวจาริกไปยังสถานที่เหล่านี้ด้วยความเลื่อมใส ครั้นทำกาละ ก็จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์”

ข้อปฏิบัติในสตรียของภิกษุ

พระอานนท์ทูลถามข้อที่ภิกษุจะพึงปฏิบัติในสตรีย ซึ่งพระพุทธองค์ก็ได้ตรัสตอบให้ภิกษุปฏิบัติในสตรียอย่างนี้ คือ

1. การไม่มองดูสตรีย จัดเป็นการดี
2. หากจำเป็นต้องมอง การไม่พุดจาด้วย เป็นข้อปฏิบัติที่สมควร
3. หากจำเป็นต้องพุดด้วย ก็สำรวมระวังตั้งสติไว้ให้มั่นคง อย่าให้แปรปรวนด้วยอำนาจราคะ

วิธีปฏิบัติในพระพุทธรูป

หลังจากนั้น พระอานนท์ได้ทูลถามต่อไปอีกว่า จะพึงปฏิบัติอย่างไรในพระพุทธรูป พระพุทธองค์ตรัสว่า “อานนท์ พวกเธออย่าชวนชวายเป็นบูชาสรีระของพระตาคตเลย พวกเธอจงสืบทอดในประโยชน์ตน ประกอบตามในประโยชน์ตน ไม่ประมาทในประโยชน์ตน จงตั้งใจบำเพ็ญเพียรมุ่งสู่ที่สุดแห่งพรหมจรรย์เถิด บรรดาภิกษุ ภิกษุณี พราหมณ์ คหบดีทั้งหลายที่เลื่อมใสในพระตาคตมีอยู่ เขาเหล่านั้นจักทำการบูชาสรีระของพระตาคตเอง” แต่ด้วยความรอบคอบของพระอานนท์จึงทูลถามอีกว่า พวกชนเหล่านั้นจะพึงปฏิบัติในพระพุทธรูปด้วยวิธีใด พระพุทธองค์ก็ตรัสตอบว่า ให้ปฏิบัติแบบเดียวกับพระเจ้าจักรพรรดิ

พระอานนท์จึงทูลถามว่า ชนเหล่านั้นจะปฏิบัติกับพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ชนทั้งหลายห่อพระสรีระของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าไหม แล้วซับด้วยยาลี แล้วห่อด้วยผ้าไหม โดยอุบายนี้ ห่อด้วยผ้า 500 คู่ แล้วเชิญพระสรีระลงในหีบทอง ซึ่งใส่น้ำมันหอมไว้เต็ม แล้ว

ปิดครอบด้วยทียบทองอีกใบหนึ่ง แล้วอัญเชิญขึ้นสู่จิตกาธานซึ่งทำด้วยไม้หอม ถวายพระเพลิงพระสรีระ แล้วสร้างสถูปไว้ในหนทางใหญ่ 4 แพร่ง อัญเชิญพระอัฐิธาตุบรรจุไว้ในพระสถูป

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปถึงอัฐิของบุคคล 4 จำพวกที่สมควรจะบรรจุไว้ในพระสถูป โดยเรียกบุคคลทั้ง 4 จำพวกว่า ฐุปารหบุคคล ได้แก่ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า สาวกของพระตถาคต พระเจ้าจักรพรรดิราช

7.1.4 ประทานโอวาทและตรัสสรรเสริญพระอานนท์

เมื่อเวลาปริณิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าใกล้เข้ามา พระอานนท์ผู้ที่ยังเป็นเสขบุคคล จึงไม่อาจหักห้ามความโศกเศร้าไว้ได้ ออกไปยืนร้องไห้รำพันถึงการที่ตนติดตามอุปัฏฐากพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามานาน จนกระทั่งพระพุทธองค์จะปริณิพพานแล้ว ตนเองก็ยังไม่ได้รับบรรจุพระอรหัตเสียที เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบว่า พระอานนท์ได้เศร้าโศกเสียใจอยู่ จึงรับสั่งให้เรียกพระอานนท์มา แล้วตรัสประทานโอวาทแก่พระอานนท์ไม่ให้เศร้าโศกว่า “ความพลัดพลาด จากของรักของชอบใจทั้งสิ้นย่อมมีเป็นธรรมดา สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว บังคับปรุงแต่งแล้ว ย่อมมีความดับไปเป็นธรรมดา อานนท์ เธอได้เป็นอุปัฏฐากตถาคต ด้วยกายกรรม วาจกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา เป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นความสุขไม่มีสอง หาประมาณมิได้มาช้านานเธอได้กระทำบุญไว้แล้ว จงประกอบความเพียรเถิด เธอจักเป็นผู้ไม่มีอาสวะโดยพลัน” แล้วได้ตรัสสรรเสริญพระอานนท์ว่าเป็นยอดพุทธอุปัฏฐาก เป็นพหูสูต มีสติรอบคอบ มีจิต คือ ความเพียร มีปัญญา รู้จักกาลเทศะ และเมื่อบุคคลใดได้เข้าใกล้พระอานนท์ ย่อมยินดีที่ได้เห็น ได้ฟังธรรม พอใจในธรรม และไม่อึดในธรรมที่พระอานนท์แสดง

7.1.5 ประวัติศาสตร์เมืองกุสินารา

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประทานโอวาทเพื่อให้พระอานนท์หายจากความเศร้าโศกแล้ว พระอานนท์ได้กราบทูลให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปปริณิพพานที่เมืองอื่น เช่น เมืองราชคฤห์ เมืองสาวัตถี เป็นต้น เพราะเป็นเมืองใหญ่ที่มีขัตติยมหาศาล พราหมณ์มหาศาล คฤหบดีมหาศาล เป็นต้น คนเหล่านี้ยังมีความเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธองค์อยู่มาก และยังคงสมพระเกียรติของพระองค์อีกด้วย ไม่ควรเสด็จปริณิพพานในเมืองนี้ เพราะเป็นเมืองเล็กน้อย เป็นเมืองรอง เป็นเมืองสาขาย่างกุสินารานี้

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสดับอย่างนั้น จึงตรัสห้ามไม่ให้พระอานนท์กล่าวอย่างนั้น ในอดีตเมืองกุสินารานี้ เป็นเมืองใหญ่ มีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า มหาสุทิสสนะ ผู้ทรงธรรมเป็นพระราชบิดาโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต สมบูรณ์ด้วยรัตนะ 7 ประการ เป็นกษัตริย์ปกครองมีชื่อว่า กุสลาดีราชธานี อาณาเขตยาว 12 โยชน์ กว้าง 7 โยชน์ เป็นเมืองที่มั่งคั่งรุ่งเรือง มีชนมาก มีธัญญาผลาผลบริบูรณ์ทุกสิ่งสรรพอาหารมีมากมาย กระจัดกระจายไกลหลไปด้วยสรรพเสียงสำเนียงต่างๆ 10 ประการ¹ ทั้งกลางวันและกลางคืน

¹ เสียงทั้ง 10 ประการ ได้แก่เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงกังสดาล เสียงขับร้องเสียงประโคม และเสียงผู้คนร้องเรียกค้าขายกัน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสถึงเมืองกุสินาราแล้ว ก็รับสั่งให้พระอานนท์ไปแจ้งข่าวแก่ มัลลกะชัตริย์ หลังจากที่พวกมัลลกะชัตริย์ทราบข่าวแล้ว ก็เส้ร้าโคกร้าพั้งร้าพันกันไปต่างๆ แล้วพร้อมกันมา เฝ้าพระพุทเจ้าที่ศาลวโนทยาน พระอานนท์ก็ได้จัดให้เข้าเฝ้า เป็นสกุล เป็นคณะตามลำดับเส้ร้จภายใน เวลาปฐุมยามนั้น

นี้จัดเป็นความสามารถของพระอานนท์ที่แสดงถึงความฉลาดรอบรู้ รู้จักกาลเทศะของพระอานนท์ สมกับที่พระพุทเจ้าได้ตรัสสรรเสริญเอาไว้ เพราะมัลลกะชัตริย์มีหลายพระองค์ด้วยกัน หากจัดให้เพียง พระองค์เดียวเข้าเฝ้ากันแล้ว ก็จะทำให้ใช้เวลาในการเข้าเฝ้านานเสียเวลาไปเปล่าประโยชน์ และยัง เป็นการรบกวนเวลาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะได้ทรงพักผ่อนจากการประชวรอีกด้วย

ก่อนที่จะได้ผ่านไปยังเหตุการณ์ต่อไป จะได้ชี้แจงในสาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเสด็จ ปรีนิพพานในเมืองกุสินารา ซึ่งประเด็นนี้เป็นที่สงสัยกันอย่างมาก ในเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประชวร อย่างหนักขนาดนั้น ทำไมจึงต้องเดินทางมาไกล เพื่อมาปรีนิพพานที่เมืองนี้ ทั้งที่เมืองอื่นมีอยู่มากมายหลากหลาย และยังอยู่ใกล้กว่าเมืองกุสินารอีกด้วย จึงเป็นประเด็นที่จะได้ชี้แจง เพื่อความกระจ่างชัดให้ยิ่งขึ้นไป โดยสาเหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาปรีนิพพานที่เมืองกุสินารานี้ มีอยู่ 3 ประการ¹ คือ

1. พระพุทองค์ จะได้แสดงมหาสุทสสนสูตร ที่แสดงถึงพระเจ้าจักรพรรดิสุทสสนะ ผู้ปกครอง กุสาวดีราชธานี อันเป็นเมืองกุสินาราในอดีต เมื่อมหาชนฟังแล้วก็จะเกิดกุศล แล้วทำตามที่พระพุทองค์ตรัส ซึ่งถ้าพระพุทองค์เสด็จไปปรีนิพพานในเมืองอื่นก็จะไม่ได้ทรงแสดงพระสูตรนี้

2. พระพุทองค์ทรงหวังจะได้โปรดสุภททปริพาชก ซึ่งเป็นพุทเวไนย คือ เฉพาะพระองค์เท่านั้น ที่โปรดได้ สาวกอื่นโปรดไม่ได้ สุภททปริพาชกนี้จะเข้ามาสู่สำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วถามปัญหา แล้วขอบรรพชาอุปสมบท แล้วเรียนกรรมฐานจากพระตถาคต แล้วจะได้บรรลุพระอรหันต์ในเมื่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ เป็นปัจฉิมสาวกโดยแท้ ดังบุญที่ตนเองได้ทำไว้ในอดีต โดยในอดีต ได้คิดทำบุญช้กว่าพี่ชาย รอให้ทำนาเส้ร้จเสียก่อนจึงค่อยถวายทาน แต่พี่ชายคิดทำบุญก่อน แม้น้องชายจะ ห้ามและไม่ยอมทำด้วยก็ตาม แต่ตนเองก็ได้ทำตามที่ปรารภนาไว้ โดยพี่ชายในชาตินั้น ได้มาเกิดเป็นพระ โภณฑัญญะ และด้วยบุญที่คิดทำก่อน จึงทำให้เป็นสาวกองค์แรกในพระพุทศาสนา ส่วนน้องชายในชาตินั้น ได้มาเกิดเป็นสุภททปริพาชก และด้วยบุญที่คิดทำทีหลัง จึงทำให้เป็นสาวกองค์สุดท้าย ในขณะที่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงมีพระชนมชีพอยู่²

3. การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเลือกที่จะเสด็จปรีนิพพานที่เมืองเล็กๆ อย่างกุสินารานี้ ก็เป็นผลดี ต่อบ้านเมืองที่จะทำให้ไม่เกิดสงครามระหว่างเมืองขึ้น เพื่อแย่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยมีโทมพราหมณ์เป็น ผู้ระงับการวิวาท แล้วแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ แต่ถ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรีนิพพานที่เมืองใหญ่ๆ ก็ คงเกิดสงครามระหว่างเมืองแน่นอน เพราะด้วยความที่ตนเป็นเมืองใหญ่ ก็คงจะใช้อำนาจในการที่จะเก็บ พระบรมสารีริกธาตุไว้ในเมืองของตน

¹ อรรถกถา มหาปรีนิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 416

² อรรถกถา มหาปรีนิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 434

7.2 สาวกองค์สุดท้าย

สุภัททปริพาชก ชาวเมืองกุสินารา ทราบข่าวว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพาน จึงเกิดความปริวิตกขึ้น ประารณจะเข้าไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อทูลถามปัญหาที่ตนยังสงสัย ได้ขออนุญาตกับพระอานนท์ถึง 3 ครั้ง แต่พระอานนท์ไม่อนุญาต เพราะเกรงว่า พระพุทธองค์จะทรงเหน็ดเหนื่อย พระพุทธองค์ทรงสดับคำเจรจาของท่านพระอานนท์กับสุภัททปริพาชก จึงตรัสให้พระอานนท์อนุญาตให้สุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าตามประสงค์ เมื่อสุภัททปริพาชกเข้าเฝ้าแล้ว ก็ถามถึงครุทั้ง 6¹ ซึ่งเป็นเจ้าลัทธิที่ต่างปฏิญาณว่าตนเองเป็นผู้วิเศษเป็นพระอรหันต์ ได้ตรัสรู้ยิ่งด้วยปัญญา เจ้าลัทธิเหล่านั้นได้ตรัสรู้จริงหรือไม่

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสดับอย่างนั้นแล้ว ทรงตรัสห้ามสุภัททปริพาชก แล้วทรงแสดงธรรมแก่สุภัททปริพาชกว่า “ดูก่อนสุภัททะ ศาสนาใด ไม่มีอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 ศาสนานั้น ย่อมไม่มีสมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 แต่หาอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 มีอยู่ในศาสนาใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในศาสนานั้น สุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 มีอยู่ในศาสนาใด ดังนั้น สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในศาสนาใด หากภิกษุทั้งหลายยังคงปฏิบัติปฏิบัติชอบอยู่ในอริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 นี้แล้ว โลกนี้ก็ไม่ว่างจากพระอรหันต์ ส่วนลัทธิอื่นๆ ไม่มีสมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4² จึงว่างจากสมณะผู้รู้”

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสจบแล้ว สุภัททปริพาชก เกิดความเลื่อมใสเป็นอย่างมาก ได้ทูลขออุปสมบท พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสแสดงตติยปริวาส คือวิธีการอยู่กรรมสำหรับพวกเดียรฉัตรที่มาบวชในพระพุทธศาสนาแก่เขา โดยต้องอยู่ปริวาสเป็นเวลา 4 เดือน จึงจะได้บวชเป็นภิกษุ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสอย่างนี้ สุภัททปริพาชกก็ไม่ได้ล้มเลิกความตั้งใจที่จะบวช แต่ยังคงกราบทูลว่า จะอยู่นานถึง 4 ปีก็ยอมได้ แล้วค่อยบรรพชาอุปสมบท พระพุทธองค์จึงดำรัสสั่งให้พระอานนท์นำสุภัททปริพาชกไปอุปสมบท และเมื่อสุภัททอุปสมบทแล้ว ได้รับกรรมฐานจากพระพุทธองค์แล้ว ก็ได้ตั้งใจบำเพ็ญเพียรจนสามารถบรรลุพระอรหันต์ได้ในขณะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมีพระชนมชีพอยู่

7.3 ปัจฉิมวาจา

ครั้งนั้น ภิกษุสงฆ์ได้มาประชุมพร้อมกันหมดแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์ไว้ว่าดังนี้

1. เมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว อย่าพึงมีความคิดว่า ศาสดาไม่มีแล้ว เพราะธรรมและวินัยที่ตถาคตแสดงแล้ว บัญญัติไว้แล้ว ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาแทนพระองค์
2. การร้องเรียกกันด้วยคำว่า “อาวุโส” ในตอนนี้เป็นการเสมอกันไปทั้งแก่และอ่อน ฉะนั้นต่อไปนี้ ภิกษุผู้แก่กว่า พึงเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า ด้วยชื่อ ด้วยตระกูล หรือด้วยคำว่า “อาวุโส” ส่วนภิกษุผู้อ่อนกว่า พึงเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า “กันต” หรือ “อายัสมา”

¹ ครุทั้ง 6 คือ ปุณณกัสนปะ มกขลิโคสาล นิครนถนาฏบุตร สญชัยเวลัฏฐบุตร ปกฺุทระ กัจจายนะ และอชิตเกสกัมพล

² สมณะที่ 1 หมายถึง พระโสดาบัน, สมณะที่ 2 หมายถึง พระสกิทาคามี, สมณะที่ 3 หมายถึง พระอนาคามี, สมณะที่ 4 หมายถึง พระอรหันต์

3. ถ้าสงฆ์ปรารถนาจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ในเวลาที่ตถาคตปรินิพพานแล้ว ก็อนุญาตให้สงฆ์ถอนถอนได้
4. ให้พระอานนท์ลงพรหมทัณฑ์แก่นั้นนภิกษุ ด้วยการไม่ให้คณะสงฆ์ว่ากล่าว ตักเตือน สั่งสอน และคบหาสมาคมด้วย

จากนั้น ประทานโอกาสให้ภิกษุสงฆ์ถามความข้องใจสงสัยในพระรัตนตรัย หรือแม้ในข้อปฏิบัติที่ยังสงสัยอยู่ แต่ปรากฏว่าไม่มีภิกษุรูปใดทูลถาม แม้พระพุทธองค์จะทรงตรัสถามถึง 3 ครั้ง พระพุทธองค์จึงตรัสว่า เพราะภิกษุที่ประชุมกันอยู่ 500 รูปนี้ อย่างน้อยก็เป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา มีทางที่จะได้ตรัสรู้ต่อไปในภายภาคหน้า

พระพุทธองค์ได้ตรัสต่อไป เป็นครั้งสุดท้ายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า **“สังฆารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”** พระโอวาทนี้จัดเป็นปัจฉิมโอวาท เป็นโอวาทสุดท้ายที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนแก่พุทธบริษัททั้ง 4

7.4 เสด็จปรินิพพาน

หลังจากนี้พระพุทธองค์ก็ไม่ได้ตรัสอะไรอีกเลย ทรงสงบนิ่งทำปรินิพพานบริกรรมด้วยอนุภพวิหารหรือสมาบัติทั้ง 9 โดยอนุโลมและปฏิโลมตามลำดับ เริ่มตั้งแต่ทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้วเข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว เข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว เข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าอากาศาสนัญญาตนะ ออกจากอากาศาสนัญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าวิญญาณัญญาตนะ

ออกจากวิญญาณัญจายตนสมาบัติแล้ว เข้าอาภิกขุญญาตนะ ออกจากอาภิกขุญญาตนสมาบัติแล้ว
เข้าเนวสัญญานาสัญญาตนะ ออกจากเนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าสัญญาเวทิตนโรธ

พระอานนท์ผู้นั่งเฝ้าดูอาการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดเวลา จึงถามถึงการปรินิพพานกับ
พระอนรุทธะซึ่งนั่งอยู่ใกล้ๆ พระอนรุทธะผู้มีดาทิพยมมองเห็นการปรินิพพานของพระพุทธองค์ตลอดมา
ตอบว่า ยังไม่ได้ปรินิพพาน เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงออกจากสัญญาเวทิตนโรธสมาบัติแล้ว เข้า
เนวสัญญานาสัญญาตนะ ออกจากเนวสัญญานาสัญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าอาภิกขุญญาตนะ ออกจาก
อาภิกขุญญาตนสมาบัติแล้ว เข้าวิญญาณัญจายตนะ ออกจากวิญญาณัญจายตนสมาบัติแล้ว เข้าอากาสา-
นัญจายตนะ ออกจากอากาसानัญจายตนสมาบัติแล้ว เข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว เข้าตติยฌาน
ออกจากตติยฌานแล้ว เข้าทุติยฌาน ออกจากทุติยฌานแล้ว เข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้ว เข้าทุติยฌาน
ออกจากทุติยฌานแล้ว เข้าตติยฌาน ออกจากตติยฌานแล้ว เข้าจตุตถฌาน ออกจากจตุตถฌานแล้ว ก็
เสด็จปรินิพพาน

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ ลั่นสะเทือนเลื่อนลั่นสนั่นหวั่นไหว
มหาสมุทรปั่นป่วนหวั่นไหว เกิดคลื่นเคลื่อนไปไม่มีหยุด พายุพัดกรรโชกกระหน่ำเกิดความขนพองสยองเกล้า
น่าสะพรึงกลัวยิ่ง ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือขึ้น

7.5 เหตุการณ์หลังจากปรินิพพาน

เมื่อถึงเวลาเช้า พระอนรุทธะได้ให้พระอานนท์แจ้งข่าวการปรินิพพานแก่พวกมัลลกษัตริย์ เมื่อ
พวกมัลลกษัตริย์ทราบข่าว ก็เศร้าโศกเสียใจ และได้ดำรัสสั่งให้ประกาศข่าวการปรินิพพานของพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้า แก่พวกชาวเมืองให้รู้ทั่วกัน จากนั้นก็มีผู้คนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตนำเครื่องสักการบูชา
พระบรมศพกันอย่างเนืองแน่นตลอดเวลา 6 วัน

ในวันที่ 7 พวกมัลลกษัตริย์ได้ปรึกษากันว่าจักจัดขบวนแห่พระบรมศพออกปาทิศใต้ของเมือง
กุสินารา แล้วถวายพระเพลิงพระบรมศพในที่นั้น จึงได้จัดเตรียมอัญเชิญพระบรมศพออกไป แต่ก็ไม่สามารถ
เคลื่อนพระบรมศพออกจากที่ใด จึงเข้าไปเรียนถามพระอนรุทธะ จึงได้ทราบว่า ที่พวกมัลลกษัตริย์ทำไปนั้น
ไม่เป็นไปตามประสงค์ของเหล่าเทวดา เหล่าเทวดาประสงค์จะอัญเชิญพระบรมศพไปทางด้านทิศเหนือ แล้ว
เข้าสู่พระนครทางประตูด้านทิศเหนือนั้นผ่านเข้ามาในกลางพระนคร แล้วออกมานอกพระนครทางประตูทิศ
ตะวันออก แล้วนำไปประดิษฐานถวายพระเพลิงที่มกุฏพันธเจดีย์ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองกุสินารา
เมื่อพวกมัลลกษัตริย์ ทำตามนั้นก็สามรถเคลื่อนพระบรมศพได้

7.5.1 ถวายพระเพลิง

เมื่ออัญเชิญพระบรมศพมาถึงมกุฏพันธเจดีย์ก็จัดการตามวิธีที่พระพุทธองค์ได้ตรัสตอบพระอานนท์
ไว้ทุกประการ เมื่อได้เวลาถวายพระเพลิง มัลลกษัตริย์ทั้ง 4 ก็ทรงนำไฟเข้าไปจุด แม้จะทรงพยายามเท่าไร
พระเพลิงก็ไม่ติดขึ้นมา จึงเข้าไปถามพระอนรุทธะก็ได้ทราบว่า เหล่าเทวดาต้องการให้รอพระมหากัสสปะ
เดินทางมาถึงก่อน พวกมัลลกษัตริย์จึงรอคอยการเดินทางมาของพระมหากัสสปะ

ทางด้านพระมหากัสสปะพร้อมกับภิกษุประมาณ 500 รูป กำลังเดินทางออกมาจากเมืองปาวา เพราะได้ทราบข่าวว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จมาประทับที่เมืองกุสินารา ระหว่างทางได้หยุดพักที่ไคระมโฆรัมมิริมทาง ได้เห็นอาชีวกคนหนึ่งเดินถือดอกมณฑารพมาจากเมืองกุสินารา โดยเอามาบอสังคราะห์เป็นร่มกันแสงแดด เมื่อพระมหากัสสปะเห็นเช่นนั้นแล้ว จึงคิดว่าดอกมณฑารพเป็นดอกไม้ทิพย์ ไม่ได้มีอยู่บนโลกมนุษย์ แต่หากจะมีก็เฉพาะในวันและเวลาที่พระโพธิสัตว์ประสูติ ออกบรรพชา ตรัสรู้ เป็นต้น จึงจะบังดาลให้ดอกมณฑารพตกลงมาสู่มนุษยโลก จึงเข้าไปถามก็ทราบความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว

เมื่อได้ฟังเช่นนั้น ภิกษุพวกที่เป็นปุถุชนก็เศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างมาก ส่วนภิกษุผู้เป็นอรหันตชีณาสภาก็เกิดธรรมสังเวช แต่มีพระสุภัททะ ภิกษุผู้บวชตอนแก่ได้กล่าวห้ามไม่ให้ภิกษุเหล่านั้นร้องไห้ แต่ให้ดีใจกลับการเสด็จปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะจะได้ไม่ต้องมีใครคอยมาสอนอีกต่อไป และจะทำอะไรก็ได้ตามความชอบใจ พระมหากัสสปะได้ฟังเช่นนั้น รู้สึกหดหู่ใจและจะลงโทษแก่พระสุภัททะ แต่เห็นว่ายังไม่ใช่เวลานี้ จึงปลอบประโลมเหล่าภิกษุ ออกเดินทางต่อไปจนถึงเมืองกุสินารา

เมื่อพระมหากัสสปะเดินทางมาถึงเมืองกุสินารา เข้าไปสู่พันธนเจตีย์ แล้วกระทำประทักษิณ คือเดินเวียนขวารอบจิตกาธาน 3 รอบ แล้วยืนอยู่เบื้องพระยุคลบาท ตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระยุคลบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าช้าแรกออกมาจากทิวพระบรมศพ ทันใดนั้นพระยุคลบาททั้งคู่ ก็ไพล่ออกมาภายนอกพระมหากัสสปะเหยียดมือทั้งสองจับพระยุคลบาท ยกขึ้นวางไว้บนศีรษะของตน และเมื่อถวายบังคมแล้ว พระยุคลบาททั้งสองก็ถอยกลับคืนสู่ทิวทองดั่งเดิม โดยที่ผ้าคลุมทิวทองและเชิงตะกอน ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวจากที่แต่ประการใด เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง

ในขณะนั้น ได้เกิดเสียงร้องไห้บริเวณของเหล่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมากมายยิ่งกว่าวันดับขันธปรินิพพาน แล้วเกิดพระเพลิงลุกขึ้นไหม้พระบรมศพเอง เมื่อไฟมอดดับลง พระอัฐิ พระเกศา พระโลมา พระนขา และพระทันตา กับผ้าห่มห่อพระสรีระกายชิ้นในและผ้าคลุมที่อยู่ภายนอกสุดอีกผืนหนึ่ง ไม่ได้ถูกไฟเผาไหม้ไปด้วย นอกนั้นถูกไฟเผาไหม้จนหมดสิ้น ไม่ได้มีปรากฏหลงเหลืออยู่เลย จากนั้นมีท่อน้ำไหลออกมาเองจากท้องฟ้า มีน้ำพุขึ้นจากต้นสาละดับจิตกาธาน รวมทั้งเหล่ามัลลกะศตริย์ก็นำน้ำหอมทั้งหลายช่วยกันดับแล้วจึงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐานที่สัตถุคารศาลาภายในเมืองกุสินารา มีเครื่องป้องกันรอบอาคาร มีทหารถือธนูคอยพิทักษ์ มีงานฉลองสักการบูชาต่ออีก 7 วัน

7.5.2 แบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

เมื่อข่าวการปรินิพพานและถวายพระเพลิงพระสรีระของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแพร่ออกไปตามเมืองและแคว้นต่างๆ ทำให้บุคคลที่มีความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธองค์ เช่น พระเจ้าอชาตศัตรู กษัตริย์ลิจฉวี เป็นต้น รวม 7 แห่ง ต่างส่งทูตเชิญราชสาสน์มาขอส่วนแบ่งพระสารีริกธาตุ เพื่อนำไปสร้างสถูปทำการสักการบูชา แต่ละเมืองได้ส่งคณะทหารร่วมมากับราชทูต พวกนี้ตั้งล้อมเมืองกุสินาราไว้อย่างแน่นหนา แต่พวกมัลลกะศตริย์เกิดความหวงแหนพระบรมสารีริกธาตุ เพราะเห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาปรินิพพานในแคว้นของตน จึงจะไม่ยอมแบ่งพระสารีริกธาตุให้ใคร ทำให้เหล่ากษัตริย์เกิดความไม่พอใจ คิดที่จะทำสงครามกัน เพื่อแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุ

ขณะนั้น โทณพราหมณ์ เป็นชาวเมืองกุสินารา และเป็นอาจารย์ผู้มีลูกศิษย์ทั่วชมพูทวีป แม้แต่

กษัตริย์ทั้งหลายก็เป็นลูกศิษย์ของโทณพราหมณ์ พิจารณาเห็นอย่างนั้น จึงเข้ามาระงับการทำสงครามในครั้งนี้ และได้กล่าวเตือนสติเหล่ากษัตริย์ทั้งหลาย ทำให้ทุกฝ่ายพร้อมใจกันให้โทณพราหมณ์ดำเนินการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ โดยทำการแบ่งเป็นส่วนๆ เท่าๆ กัน เหล่ากษัตริย์พร้อมด้วยราชทูตที่มาจากแคว้นต่างๆ จึงแยกย้ายกันกลับไป ภายหลังโมริยกษัตริย์ได้อัญเชิญพระอังคารที่ได้รับจากมัลลกษัตริย์ไปทำสถูปบรรจุไว้ให้มหาชนลักการบูชา ณ ปีผลิวัน

หลังจากที่ทำการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุกันแล้ว ล่วงเลยมาได้ 3 เดือน พระมหากัสสปะได้ปรารภเหตุที่พระสุภัททะผู้บวชตอนแก่ กล่าวจาบจ้วง แสดงความไม่เคารพในพระพุทธรองค์ จึงได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยขึ้นเป็นครั้งแรก ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว โดยในการทำสังคายนาในครั้งนี้ ได้ประชุมกันที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภารบรรพต เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธ มีพระมหากัสสปะเป็นประธานและทำหน้าที่เป็นผู้ถาม พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชชนาตอบพระวินัย พระอาณนทีเป็นผู้วิสัชชนาตอบพระสูตรและพระอภิธรรม พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นศาสนูปถัมภก สนับสนุนในการทำสังคายนา กระทำอยู่ 7 เดือน จึงเสร็จสิ้น

เหตุการณ์ต่างๆ ที่นำเสนอมาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงสุดท้ายของพระชนมชีพของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะทำให้พุทธบริษัททั้ง 4 ได้เห็นความเป็นครูของโลกอย่างเช่นพระพุทธรองค์ ที่ทรงทำหน้าที่จนวาระสุดท้ายของชีวิต โดยไม่ได้เห็นแก่ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้น เมื่อเสด็จไปในที่ใดก็ทรงสั่งสอนให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้รู้เรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต แล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดประโยชน์กับตนเอง และด้วยพระปัญญาญาณของพระพุทธรองค์ ทำให้ความขัดแย้งไม่ได้เกิดขึ้นในชมพูทวีป เพราะเหตุแห่งพระบรมสารีริกธาตุของพระองค์

ดังนั้น วาระสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นสิ่งที่บอกให้ทุกชีวิตได้ทราบ ว่าไม่ว่าใครก็ตามเมื่อยังอยู่บนโลกใบนี้ ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงจากกฎเหล็กของธรรมชาติ ที่ยังต้องมีการเกิด การแก่ การเจ็บ และการตายในที่สุด แม้พระพุทธรเจ้าจะทรงเป็นผู้มีพระคุณอันประเสริฐที่สุดในโลก ก็ยังไม่อาจต้านทานพญามัจจุรได้ ดังที่พระพุทธรองค์ทรงปัจฉิมวาจาไม่ให้ภิกษุสงฆ์ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา แต่เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว ก็มีเพียงคุณงามความดี และพระเกียรติคุณอันสุดประมาณของพระองค์ ที่ยังประจักษ์อยู่ในโลกและยังคงอยู่ในความทรงจำอันงดงามของสรรพสัตว์ทั้งหลายตลอดไป

บทสรุป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นบุคคลพิเศษที่ไม่มีบุคคลใดเสมอเหมือน เพราะเหตุที่พระพุทธรองค์ได้สั่งสมบารมีมาอย่างยิ่งยวด ตั้งแต่ชาติที่เกิดเป็นมาณพหนุ่มแบกมารดาอยู่กลางทะเล ได้สั่งสมบารมีมาโดยตลอดไม่ว่าจะเกิดในกำเนิดใดก็ตาม ไม่เคยที่จะท้อแท้ท้อถอยในการสร้างบารมี จึงทำให้พระพุทธรองค์สมบรูณ์พร้อมไปด้วยลักษณะมหาบุรุษและอนุพยัญชนะทั้ง 80 และด้วยการฝึกฝนตนเองมาตลอดต่อเนื่องในทุกชาติที่เกิดมา จึงทำให้พระพุทธรองค์งดงามไปด้วยจริยาวัตรอันเหมาะสมกับการเป็นต้นแบบและการทำหน้าที่เป็นครูของโลก ดังนี้¹

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ทีฆนิกาย มหาวรรค. มก. เล่ม 13 ข้อ 98 หน้า 280

1. เมื่อเสด็จดำเนิน ทรงก้าวพระบาทเบื้องขวาก่อน ไม่ทรงยกพระบาทไถลน้ก ไม่ทรงวางพระบาทไถลน้ก ไม่เสด็จดำเนินเร็วนัก ไม่เสด็จดำเนินช้านัก
2. เมื่อเสด็จดำเนินพระชนูไม่กระทบพระชนู ข้อพระบาทไม่กระทบข้อพระบาท ไม่ทรงยกพระอุระสูง ไม่ทรงทอดพระอุระไปข้างหลัง ไม่ทรงกระแทกพระอุระ ไม่ทรงส่ายพระอุระ
3. เมื่อเสด็จดำเนินพระกายส่วนบนไม่หวั่นไหว ไม่เสด็จดำเนินด้วยกำลังพระกาย
4. เมื่อทอดพระเนตร ก็ทอดพระเนตรด้วยกายทั้งหมด ไม่ทอดพระเนตรขึ้นเบื้องบน ไม่ทอดพระเนตรลงเบื้องต่ำ เสด็จดำเนินไม่ทรงเหลียวแล ทอดพระเนตรประมาณชั่วแอก ยิ่งกว่านั้นพระองค์ทรงมีพระญาณทัสนะอันไม่มีอะไรกัน
5. เมื่อเสด็จเข้าสู่ละแวกบ้าน ไม่ทรงยึดพระกาย ไม่ทรงย่อพระกาย ไม่ทรงห่อพระกาย ไม่ทรงส่ายพระกาย
6. เมื่อเสด็จเข้าประทับนั่งอาสนะ ไม่ไถลน้ก ไม่ไถลน้ก ไม่ประทับนั่งท้าวพระหัตถ์ ไม่ทรงพิง พระกายที่อาสนะ
7. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงคคะนองพระหัตถ์ ไม่ทรงคคะนองพระบาท ไม่ประทับนั่งชันพระชนู ไม่ประทับนั่งซ้อนพระบาท ไม่ประทับนั่งยันพระหนู
8. เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน ไม่ทรงครั้นคร้าม ไม่ทรงหวั่นไหว ไม่ทรงขลาด ไม่ทรงสะดุ้ง ทรงปราศจากโลมชาติชูชัน
9. ทรงเวียนมาในวิเวก เมื่อประทับนั่งในละแวกบ้าน
10. เมื่อทรงรับน้ำล้างบาตร ไม่ทรงชูบาตรขึ้นรับ ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ ทรงรับน้ำล้างบาตรไม่น้อยนัก ไม่มากนัก
11. ไม่ทรงล้างบาตรดังขลุๆ ไม่ทรงหมุนบาตรล้าง ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงล้างบนพระหัตถ์
12. เมื่อทรงล้างพระหัตถ์แล้ว ก็เป็นอันทรงล้างบาตรแล้ว เมื่อทรงล้างบาตรแล้วก็เป็นอันทรงล้างพระหัตถ์แล้ว
13. ทรงเทน้ำล้างบาตรไม่ไถลน้ก ไม่ไถลน้ก และทรงเทไม่ให้น้กกระเซ็น
14. เมื่อทรงรับข้าวสุก ไม่ทรงลดบาตรลงรับ ไม่ทรงจ้องบาตรคอยรับ ไม่ทรงแกว่งบาตรรับ
15. ทรงรับข้าวสุกไม่น้อยนัก ไม่มากนัก ทรงรับกับข้าว พอประมาณกับข้าวที่จะเสวย
16. ไม่ทรงน้อมค้ข้าวให้เกินกว่ากับข้าว ทรงเคี้ยวค้ข้าวในพระโอษฐ์สองสามครั้งแล้วทรงกลืน เยื่อข้าวสุกยังไม่ระคนกันดีเล็กน้อย ย่อมเข้าสู่พระกาย ไม่มีเยื่อข้าวสุกลักกนิตหน้อยเหลืออยู่ในพระโอษฐ์ ทรงน้อมค้ข้าวเข้าไปแต่กึ่งหนึ่ง
17. ทรงทราบในรสได้อย่างดีในเวลาเสวยอาหาร แต่ไม่ทรงทราบด้วยอำนาจความกำหนดในรสเสวยอาหารอันประกอบด้วยองค์ 8 ประการ คือ ไม่เสวยเพื่อเล่น ไม่เสวยเพื่อมัวเมา ไม่เสวยเพื่อประดับ ไม่เสวยเพื่อตกแต่ง เสวยเพียงดำรงพระกายนี้ไว้ เสวยเพียงพระชนมชีพให้เป็นไป เสวยเพียงป้องกันความลำบาก เสวยเพียงทรงอนุเคราะห์ ด้วยทรงพระดำริว่า เพียงเท่านี้ก็จักก้จัดเวทนาเก้ได้ จักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ร่างกายของเราจักเป็นไปสะดวกจักไม่มีโทษ และจักมีความอยู่สำราญ

18. เมื่อเสวยภัตตาหารเสร็จแล้ว ไม่ทรงวางบาตรที่พื้น ทรงวางบาตรในที่ไมไกลนั้ก ไมไกลันั้ก จะไม่ทรงต้องการบาตรก็หามิได้ แต่ก็ไม่ได้ตามรักษาบาตรจนเกินไป
19. เสวยเสร็จแล้ว ประทับนั่งเฉยอยู่ครู่หนึ่ง แต่ไม่ทรงยังเวลาแห่งการอนุโมทนาให้ล่วงไป เสวยเสร็จแล้วก็ทรงอนุโมทนา ไม่ทรงติเตียนภักตินั้น ไม่ทรงหวังภักดีอื่น ทรงชี้แจงให้บริษัทนั้น เห็นแจ้งให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา
20. ทรงลุกจากอาสนะเสด็จไป ไม่เสด็จเร็วนัก ไม่ผลุนผลันเสด็จไป
21. ไม่ทรงจีวรสูงเกินไป ไม่ทรงจีวรต่ำเกินไป ไม่ทรงจีวรแน่นติดพระกาย ไม่ทรงจีวรระจุกกระจายจากพระกาย ทรงจีวรไม่ให้ลมพัดแหวกได้ ฝุ่นละอองไม่ติดพระกาย
22. เสด็จถึงอารามแล้วประทับนั่ง ครั้นประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดไว้ถวายแล้ว จึงทรงล้างพระบาท ไม่ทรงประกอบการประดับพระบาท ทรงล้างพระบาทแล้ว ประทับนั่งคู้บัลลังก์ ตั้งพระกายตรง ดำรงพระสติไว้เบื้องพระพักตร์ ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนพระองค์เอง ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทรงดำริเพื่อเบียดเบียนทั้งสองฝ่าย ทรงดำริแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่พระองค์ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย และสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกทั้งปวง
23. เมื่อประทับอยู่ในพระอาราม ทรงแสดงธรรมในบริษัท ไม่ทรงยอบบริษัท ไม่ทรงรุกรานบริษัท ทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมิกถา
24. ทรงมีพระสุระเสียงอันก้องเปล่งออกจากพระโอษฐ์ ประกอบด้วยองค์ 8 ประการคือ สละสลวย รู้ได้ชัดเจน ไพเราะ ฟังง่าย กลมกล่อม ไม่พรวด พระสุระเสียงลึก มีกังวาน บริษัทจะอย่างไร ก็ทรงให้เข้าใจด้วยพระสุระเสียงได้ พระสุระเสียงมิได้ก้องออกนอกบริษัท

พระจริยาวัตรทั้งหมดนี้ เป็นสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสมมาเมื่อครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์สร้างบารมี ทำให้พระพุทธรองค์เพียบพร้อม บุคคลใดได้พบเห็นก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และด้วยพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ที่จะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายไปสู่พระนิพพาน พระองค์จึงได้พากเพียรพยายามสั่งสมบารมี แม้ในชาติสุดท้ายที่เกิดมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ทำทุกวิธีทางที่คิดว่าจะเป็นทางหลุดพ้น ถึงจะใช้เวลานานเพียงไร และต้องเอาชีวิตเข้าแลก พระองค์ก็สามารถยอมได้ เพื่อให้ได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อพระองค์ทรงตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ก็ได้ทรงบำเพ็ญกิจที่พระพุทธรเจ้าทั้งหลายทรงปฏิบัติเป็นกิจวัตรหลังจากที่ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ ด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญพุทธจริยา อันเป็นประโยชน์แก่ชาวโลก ทรงโปรดเวไนยสัตว์ ด้วยอหยาศัยอันเปี่ยมด้วยพระมหากรุณา ทรงอนุเคราะห์สัตว์โลกทั้งหลายให้เป็นสุข พ้นจากทุกข์ และไม่ว่าพระพุทธรองค์จะประทับอยู่ในสถานที่ใด พระองค์ก็ไม่ได้ทรง ละพระพุทธรกิจทั้ง 5 ประการ คือ เวลาเช้าเสด็จบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรมโปรดชาวโลก เวลาค่ำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืน ทรงพยากรณ์ปัญหาแก่เทวดา เวลาบ่ายรุ่ง ทรงตรวจดูสัตว์โลกทั้งที่สามารถและยังไม่สามารถบรรลุธรรม อันควรเสด็จไปโปรด

พระพุทธรองค์ทรงบำเพ็ญพระพุทธรกิจทั้ง 5 ประการนี้ ด้วยพระพุทธรจริยาครบทั้ง 3 อย่าง คือ พุทธัตถจริยา หมายถึง ทรงบำเพ็ญประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธรเจ้า ญาณัตถจริยา หมายถึง ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ และโลกัตถจริยา หมายถึง ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาวโลก ด้วยพระคุณอันยิ่งใหญ่ ทั้งในพรรษาและนอกพรรษา โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อย หรือความยากลำบากแต่ประการใด นับตั้งแต่ตรัสรู้ตราราชจนกระทั่งเสด็จดับขันธปรินิพพาน เป็นเวลาถึง 45 พรรษา

ในระหว่างเวลา 45 พรรษาแห่งการบำเพ็ญพุทธรกิจ พระพุทธรเจ้าได้เสด็จไปประทับจำพรรษาในสถานที่ต่างๆ ซึ่งได้ประมวณไว้พร้อมทั้งเหตุการณ์สำคัญบางอย่าง ดังนี้

พรรษาที่ 1 ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี เพื่อโปรดปัญจวัคคีย์

พรรษาที่ 2 ถึง 4 พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสาร โปรดพระญาติ โปรดอนาถปิณฑิกเศรษฐี

พรรษาที่ 5 กุฎาคารศาลาในป่ามหาวัน เมืองเวสาลี เพื่อโปรดพระบิดาปรินิพพาน โปรดพระญาติที่วิวาทกัน

พรรษาที่ 6 มกุฏบรรพต แสดงยมกปาฏิหาริย์

พรรษาที่ 7 ดาวดึงส์เทวโลก เพื่อโปรดพระพุทธรมารดา

พรรษาที่ 8 เกสกลาวัน ใกล้เมืองสูงสูมารคีรี แคว้นภคคะ โปรตนกุลบิดาและนกุลมารดา

พรรษาที่ 9 โขสิตาราม เมืองโกสัมพี

พรรษาที่ 10 ป่าตำบลปาริเลยยกะ ใกล้เมืองโกสัมพี โปรดภิกษุเมืองโกสัมพีที่ทะเลาะกัน

พรรษาที่ 11 หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อเอกนาลา

พรรษาที่ 12 เมืองเวรัญชา

พรรษาที่ 13 จาลิยบรรพต

พรรษาที่ 14 พระวิหารเชตวัน

พรรษาที่ 15 นิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์

พรรษาที่ 16 เมืองอาฬวี เพื่อทรมานอาฬวกยักษ์

พรรษาที่ 17 พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์

พรรษาที่ 18 และ 19 จาลิยบรรพต

พรรษาที่ 20 พระวิหารเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ เพื่อโปรดองคุลิมาล

พรรษาที่ 21 ถึง 44 ประทับสลัปปิมาระหว่างพระวิหารเชตวันกับบุพพาราม เมืองสาวัตถี

พรรษาที่ 45 เวฬุคาม เมืองเวสาลี

ตลอด 45 พรรษานี้ นักศึกษาจะเห็นว่า พระพุทธองค์ทรงทำหน้าที่เป็นครูสอนชาวโลกได้อย่างสมบูรณ์ จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต ที่แสดงให้เห็นถึงพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ และแม้กาลเวลาจะผ่านไปอีกยาวนานสักแค่ไหน เรื่องราวการบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตลอดจนพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ จะยังคงจารึกอยู่ในจิตใจของพุทธบริษัททั้ง 4 ต่อไปอย่างไม่รู้ลืม เพราะเป็นผลอันเนื่องมาจากความมุ่งมั่นอันเด็ดเดี่ยวของพระพุทธองค์ที่ปรารถนาจะนำพาสรรพสัตว์ทั้งหลายให้หลุดพ้นจากวัฏทุกข์ ที่ไม่มีใครทำได้นอกจากพระพุทธองค์

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว พระองค์ไม่ได้ตั้งใครมาเป็นศาสดาแทน แต่ให้พระธรรมและวินัยที่พระองค์ทรงสอนและบัญญัติไว้เป็นศาสดาแทน ที่ให้พุทธบริษัทได้ถือปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้น แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติหรืออันตรธานไปก็ตาม พระธรรมคำสอนของพระองค์ก็ยังคงเป็นอยู่ ให้สรรพสัตว์ทั้งหลายได้ดำเนินไปตามแนวทางที่ถูกต้องในการเกิดมา เพื่อจะได้มีชีวิตที่เป็นสุข และในที่สุดก็หลุดพ้นหมดกิเลสตามอย่างพระพุทธองค์ที่ทรงทำได้แล้ว

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 7 พุทธประวัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน ช่วงปัจฉิมกาล จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 7 ในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 7 แล้วจึงศึกษาบทที่ 8 ต่อไป